

Introduksjon: Produktiv friksjon

Av Melanie Fieldseth, Hanne Hammer Stien, Jorunn Veiteberg

Gjennom å zoome inn på hva kunst og estetiske praksiser gjør, og hvordan de virker i møte med offentligheten, inviterer vi med boka *Kunstskapte fellesskap* til en samtale om hva fellesskap i og rundt kunsten er og kan være.¹ Vi spør: Hvilke former for fellesskap og fellesskapsforståelser preger ulike kunst- og kulturoffentligheter, og hva slags offentligheter bidrar til at det dannes nye former for fellesskap blant publikum, deltagere, utøvere og skapere? Boka vektlegger kunstens offentlige side og møteplassene som oppstår i og rundt hendelser som kunsten skaper. Denne innrammingen har påvirket hvilke kunstformer og perspektiver på fellesskap bidragene til boka tematiserer. Artikkel-samlingen begrenser seg imidlertid ikke til profesjonell kunstutøvelse og kunstfeltets egne arenaer, men retter også blikket mot estetiske praksiser som utfolder seg innenfor kulturen i en bredere forstand. Når vi likevel beholder begrepet «kunst» i tittelen på boka, er det for å anerkjenne hvordan vendinger mot kroppslig eller sanselig erfaring, deltagelse og offentlighet, for å nevne noe, har utvidet og endret hvordan kunsten gjøres, og hvordan vi tenker og snakker om den.

---

1 Formuleringen «kunstskapte fellesskap» har vi hentet fra artikkelen «Mellom fellesskapt kunst og kunstskapte fellesskap: En sosiologisk analyse av kunstneres erfaringer fra LevArt og Park.prosjektet» i denne boka.

Ideen om at kunst skal behage individuelt, har dype røtter i den filosofiske estetikken, men allerede før modernismen ble en slik forståelse satt på spill av kunsten selv. Det handlet ikke lenger alene om at kunsten skulle tjene den individuelle tilfredsstillelsen, men kunsten skulle også «få noe til å skje, eller sette noe i bevegelse».² I *Opplysningen av det estetiske* (2021) beskriver filosofene Ståle Finke og Mattias Solli hvordan en estetisk betrakningsmåte på den ene siden kan bidra til å snevre inn eller hindre oppmerksomheten på betydninger og overganger mellom kunst og levd liv. På den andre siden peker de på hvordan kunsten selv hele tiden holder oppe forbindelsene til verden utenfor sin egen sfære.

Her nærmer vi oss en tilbakevendende problemstilling både innenfor den filosofiske estetikken og innenfor kunsten. Er det den estetiske erfaringen som skal gis oppmerksomhet når vi nærmer oss kunst, eller må kunsten forstås ut fra sine forbindelser til hverdagslivet og samfunnet og ut fra sine sosiokulturelle virkninger? Når vi i denne boka ser nærmere på kunstskapte fellesskap og fellesskapsforståelser, er dette ikke en motsetning. De tett sammenvevde og mer løselige relasjonene mellom kunst, hverdagsliv og samfunn er ikke sømløse, men det er nettopp i de friksjonene som oppstår i sammenføyningene mellom dem, at vi mener det er produktivt å undersøke hvordan kunstskapte fellesskap og fellesskapsforståelser kommer til uttrykk. Fordi kunstnere også selv gjør disse forbindelseslinjene eksplisitte i sine praksiser, blir denne undersøkelsen særlig relevant.

Innenfor en rekke kunstfelt har sosiale praksiser og publikumsdeltagelse blitt mer utbredt.³ Denne vendingen sammenfaller med tiltagende kritikk mot strukturelle mekanismer i samfunnet som har undertrykkelse som konsekvens, særlig i vestlige land. Det blir stilt spørsmål ved hvordan definisjonsmakt så vel som reell makt utøves,

---

2 Finke & Solli 2021: 14.

3 Se blant annet Jackson 2011, Bishop 2006, Blom 2007, Bourriaud 1998/2007 og Desai 2002.

og av hvem. Forbindelseslinjene mellom imperialismen, kolonialisme og kapitalisme gjøres her eksplisitt, og dette har kommet til uttrykk i protestbevegelser som Black Lives Matter og Occupy-bevegelsen, urfolks` rettighetskamp, klimaaktivisme og kampen for LGBTQ-rettigheter. Den bredere samfunnsutviklingen berører også kunsten. Det gir artiklene mange eksempler på.

Rapporten *Understanding the value of arts and culture*, som det britiske forskningsrådet for humaniora og kunst ga ut i 2016, påpeker at studier av kunstens betydning og verdi i samfunnet må ta utgangspunkt i det enkelte individs opplevelser og erfaringer.⁴ Av særlig relevans for boka vår er at rapporten argumenterer for betydningen av empiriske studier og humanistiske og kunstfaglige forskningstradisjoner når spørsmål om kunstens samfunnsmessige betydning skal undersøkes. Metodisk har vi latt oss inspirere av at rapporten understreker behovet for et metodemangfold som trekker på både samfunnsvitenskapelige og humanistiske tilnærminger. Artiklene i denne boka representerer en slik bredde og er basert på forskning som har foregått tett på forskjellige estetiske praksiser, kunsthendelser og kulturelle arenaer i Norden, med mål om å frembringe mer kunnskap om hva kunst gjør og hva kunst kan. Utgivelsen er tverrfaglig og gjenspeiler på den måten hvordan kunstens rolle, betydning og verdi i samfunnet er undersøkt og studert innenfor både samfunnsvitenskapelige og humanistiske fagtradisjoner. Som boka viser, fatter forskere med ulik faglig forankring interesse for ulike sider ved de kunstneriske fenomenene de studerer. Der noen borer dypt inn i kunsten og de estetiske praksisene, interesserer andre seg for kunsten og de estetiske praksisenes kontekster, eller relasjonene de etablerer eller bygger på. Noen ser på sosiale relasjoner i stort, mens andre holder seg tettere på en avgrenset hendelse eller arena.

Boka er delt inn i tre deler: Fellesskap som ambisjon, Fellesskap som praksis og Fellesskap under forhandling. Slik rammes bidragene inn av begreper som står sentralt for forskningen, og som viser

---

4 Crossick & Kaszynska 2016: 21-23.

at fellesskap trer frem på minst tre forskjellige måter i bokas artikler: som en uttalt ambisjon gjennom kunstneriske prosjekter og politiske satsinger, som et verdisett som er innlemmet i utøvelsen av konkrete kunstpraksiser og uttrykksformer, og som menings- og erfaringsbrytninger som kjennetegner demokratisk offentlighet. Dette er selvfølgelig en forenkling fordi artiklene også viser at fellesskap som virkemåte og virkning glir inn i hverandre.

Sosial praksis, deltagerorientering og opplevelseskultur

De sosiale praksisene som fra 1990-tallet har vokst frem i kunstfeltene, vektlegger i stor grad samarbeid, deltagelse og produksjonen av relasjoner. I den senere tiden har den sosiale kunsten også vektlagt relasjoner mellom mennesker og det som er annet-enn-menneskelig, det være seg planter, bakterier og materialer. Det å komme sammen – fellesskapsdannelser – forstås her som et formbart, kunstnerisk materiale, og kunstnerne som forholder seg til disse tendensene, beveger seg også i større grad enn tidligere ut av kunstinstitusjonene og over i ulike samfunnsfelt der de kan virke sammen med andre. De utfolder seg i skoler, fengsler og sykehus, eller de har flyttet ut i parker, gater og nabolag for å lage kunst i samarbeid med ulike grupperinger og i samarbeid med organisasjoner og foreninger.⁵ Det som karakteriseres som en sosial vending i kunsten, har også blitt omfavnet av kunstinstitusjonene. Parallelt har institusjonene internalisert makt- og institusjonskritiske perspektiver i sitt arbeid.⁶ Det påvirker ikke bare hvilke kunstneriske og estetiske praksiser de engasjerer seg i og presenterer, men også institusjonenes presentasjonsformer og formidlingsstrategier – og deres måte å forholde seg til publikum på.

---

5 Se for eksempel Lacy 1995/1996.

6 Jonvik mfl. 2020: 17. Bishop 2006: 198.

Selv om de kunstneriske og estetiske praksisene som denne boka tar for seg, ikke alene må forstås som sosiale, er den sosiale vendingen et bakteppe for det som undersøkes. Et annet bakteppe er at en differensiering, eller av-inndeling, har funnet sted som har gjort skillene mellom kunst og andre samfunnsfelt og sektorer mindre tydelige. En oppmykning mellom ulike kunstarter, sjangre og medier har skjedd parallelt, og roller og oppgavefordelinger i kunstfeltet har endret seg.⁷ Kunstnere inntar oftere andre roller i tillegg til å være utøvende og skapende, det kan være som fasilitator, forsker, aktivist, pedagog, kurator, formidler, planlegger eller kritiker. Publikum på sin side bidrar til å iverksette eller gjennomføre kunsten ved å ta på seg rollen som samtalepartner, håndverker, poet, student, medmusikant eller parolemaker.

En interesse for det performative, hva kunst *gjør*, og hvordan kunst virker, har motsvarende fått fotfeste innenfor kunstteoretisk tenkning som også denne bokas ulike problemstillinger er inspirert av. Det må nettopp ses i sammenheng med en vending mot deltagelse og kroppslig eller sanselig opplevelse og innebærer en forskyvning fra hva et kunstverk viser frem eller handler om, til hvilke erfaringer eller virkninger den produserer.⁸ Kunsthistoriker Camilla Jalving er en av dem som omtaler kunstverk som handlinger og retter blikket mot den begivenheten som møtet mellom verk og betrakter er.⁹ Oppmerksomheten på hva kunst gjør, preger likeledes teoridannelse innenfor teatervitenskap, musikkvitenskap og litteraturvitenskap og påvirker både hva det forskes på, og hvilke spørsmål som stilles.¹⁰

Digitaliseringen av kulturen og endringer i medievener har bidratt til at det har oppstått en diskusjon om nye former for deltagelse og deltagerdemokrati i bred forstand.¹¹ Kulturforsker Jutta Virolainen hevder at

7 Jonvik mfl. 2020: 11.

8 von Hantelmann 2014, Larsen 2006.

9 Jalving 2011: 25.

10 For en oppsummering av denne utviklingen, se Berg 2020, Berg 2019, Ruud 2022 og Kuusela 2018.

11 Swiss & Burgess 2013, Delwiche & Henderson 2012.

dette har påvirket både nordisk og europeisk kulturpolitikk. Hun viser til at deltagerperspektivet i økende grad gis oppmerksomhet, og at kulturell diversitet og muligheten til å ivareta og utvikle egen identitet og kultur er blitt vektlagt i kulturpolitikken den senere tiden.¹²

Ut over tendensen til å forstå og behandle det sosiale som et formbart, kunstnerisk materiale, er det kunsthistoriker Dorothea von Hantelmann kaller opplevelseskunst, en relevant tendens for det vi undersøker i denne boka.¹³ Med opplevelseskunst sikter von Hantelmann til at det har oppstått en forskyvning fra kunstverket som «objekt» til den prosessuelle kunstopplevelsen. Metodisk mener von Hantelmann det gjør at kunsten må undersøkes situasjonelt og relasjonelt fordi meningsdannelse både er påvirket av hvordan kunsten trer frem innenfor en spesifikk romlig eller diskursiv kontekst, og i relasjonene som oppstår mellom kunsten og publikummet.

Felles for tendensene som er beskrevet her, er at publikum dras inn på nye måter og i større grad enn tidligere, både i iverksettelsen og formidlingen av kunsten. Det påvirker nødvendigvis måten kunsten og de estetiske praksisene skaper, men også utfordrer fellesskap og fellesskapsforståelser på. Vendingen mot deltagelse og mot opplevelse har også vært kritisert. Kritikere av opplevelseskunsten er opptatt av at den fungerer fragmenterende fordi den vektlegger den subjektive, estetiske erfaringen.¹⁴ Kritikere av en sosialt orientert kunstpraksis peker på sin side på at det å legge til rette for og skape sosiale relasjoner mellom deltagere i øyeblikket ikke nødvendigvis trenger å være et gode – hverken på kort eller lang sikt.¹⁵ Det er en tosidig kritikk som det er nødvendig å ha i bakhodet når en leser bokas artikler.

---

12 Virolainen 2016: 72-74.

13 von Hantelmann 2014.

14 Se for eksempel Pedersen 2021.

15 Se for eksempel Bishop 2004.

Friksjonsfylte fellesskap

Med fremveksten av sosiale medier har det oppstått onlinefora der de som deltar, mener det samme og utelukkende forsterker eget verdisyn, såkalte ekkokamre. Det er ikke denne formen for fellesskap som blir utforsket eller fremhevet i denne boka. Begrepet fellesskap må heller ikke forveksles med et ønske om å fremelske enighet og konsensus. I antologien *Kunst og konflikt. Teater, visuell kunst og musikk i kontekst* viser teaterviter Siemke Böhnisch og musikkpedagog Randi Margrethe Eidsaa til sosiologen Lars Laird Iversens kobling mellom «uenighetsfellesskap» og demokratisk samhandling.¹⁶ Han hevder at ideen om verdifellesskap, det at det finnes konsensus om et felles verdigrunnlag for et samfunn, underkjenner betydningen substansiell uenighet har for at demokratiet skal kunne fungere.¹⁷ Produktiv og legitim uenighet kan bidra til å skape og utvikle fellesskapene våre, store som små, og det må vi gi rom for. Hvis kunsten skal fungere som «sosiale kontaktsoner», må den også etablere muligheten for brytninger og uenighet.¹⁸ Slike spenninger kommer særlig til syne når kunsten vender seg mot det sosiale, opererer i en bredere offentlighet og beveger seg ut av kunst-institusjonen.¹⁹ Å åpne for reell medvirkning eller påvirkningskraft handler samtidig om mer enn gode intensjoner og en invitasjon til å delta.²⁰

Uenighet, eller *dissens*, er også et nøkkelbegrep i filosof Jacques Rancières estetiske, politiske og pedagogiske filosofi. For Rancière er dissens et mangefasettert begrep som viser både til politisk meningsbryting og til kunstens mulige virkning.²¹ Estetikk, her forstått som inndelingen av det som kan sanses, omfatter også politikken. Måten det sanselige er delt inn på, både i politikken og i kunsten, dirigerer

16 Böhnisch & Eidsaa 2019.

17 Iversen 2014.

18 Nielsen i denne boka.

19 Kester 2006, Kwon 1997: 85–110.

20 Ringsaker & Boeskov i denne boka.

21 Bale 2008/2012: 217.

blikket vårt og hørselen vår og gjør at noe trer frem og blir synlig og hørbart, mens noe annet trer tilbake og blir usynlig og stumt.²² Det påvirker videre hva som kan tenkes, og hva som kan betraktes som mulig og umulig.

«Politikk er egentlig ikke maktutøvelse og maktkamp. Det er en konfigurasjon av et spesifikt rom, inndelingen av en bestemt erfarings sfære, av objekter som defineres som felles og som er gjenstand for felles beslutninger, av subjekter som anerkjennes som i stand til å betegne disse objektene og diskutere dem», skriver Rancière.²³ Samfunnsinstitusjonene sørger ifølge ham for en selektiv oppdeling av samfunnet og bidrar til at noen grupper favoriseres, mens andre grupper marginaliseres. Den ekte politikens oppgave er derfor å konfrontere samfunnets institusjoner med det som er fremmed for dem, det som ikke kan ses og høres, og derfor det som det ikke tenkes eller snakkes om.²⁴ Det kan først skje ved at likhet gjøres til en forutsetning for inndelingen av det sanselige, slik at alle har lik mulighet til å bli sett og hørt.²⁵

I forbindelse med at Rancière introduserer likhetsprinsippet, trekker han inn kunst. Han hevder at kunsten er politisk fordi den utfordrer hva det er mulig å sanse og forestille seg ved å skape erfaringer som bryter med oppdelingen av samfunnet, og som skaper friksjon.²⁶ Kunst har potensial til å dele inn det materielle og symbolske rommet på nye og andre måter. Sånn er det også med mange av de estetiske praksisene og kunstuttrykkene som undersøkes i artiklene i denne boka. De kunstskapte fellesskapene og fellesskapsforståelsene som de estetiske praksisene og kunstuttrykkene holder frem og skaper, får noe til å skje og skaper tidvis en dissens, som igjen gjør at deltagerne får mulighet til å praktisere og forestille seg andre og nye måter å leve sammen på også utenfor kunsten – ikke bare i øyeblikket, men også på lengre sikt.

---

22 Rancière 2000/2007: 92.

23 Rancière 2004/2008: 536.

24 Johansen 2018.

25 Johansen: 2018. Rancière 2004/2008: 237.

26 Rancière 2004/2008: 536.

Fellesskap som ambisjon

Bokas første del, Fellesskap som ambisjon, åpner med en begrepsgjennomgang og presenterer deretter tre artikler som alle analyserer konkrete prosjekter og institusjoner som har til hensikt å bidra til opplevelser av samvær, samhold og tilhørighet. Åpningsartikkelen til sosiolog Aksel Tjora gir oss en teoribasert innføring i fellesskap som begrep og sosial realitet sett fra et sosiologisk perspektiv. Artikkelen bygger på hans bok *Hva er fellesskap?* og drøfter hvordan solidaritet, integrasjon, sosial interaksjon, identifikasjon, arbeid og fysisk nærvær kan forstås som aspekter ved fellesskap.²⁷ Han ser i særlig grad på sosial interaksjon og fysisk nærhet og drøfter disse dimensjonene i perspektiv av estetiske praksiser og arenaer for kunst.

I «Polyfoni og latente fællesskaber i Sydhavnen» utforsker kunsthistoriker Ditte Vilstrup Holm de mangfoldige aktivitetene som fant sted som en del av kunstprosjektet *Summende Sydhavn*, som foregikk i den københavnske bydelen Sydhavn høsten 2020, midt i koronapandemien. Holm har funnet teoretisk inspirasjon hos antropolog Anna Lowenhaupt Tsings teori om hvordan fellesskap trer frem gjennom lokale relasjoner mellom både mennesker og ikke-menneskelige aktører. Med utgangspunkt i Tsings teori beskriver Holm relasjoner generelt som porøse og organiske og peker på hvordan de dermed unndrar seg faste kategorier og modeller. I stedet har relasjonsdannelse en slags «smitteeffekt» på fellesskap. Fellesskap tar form som et resultat av nye møter og eksisterende relasjoner som upåaktet «forurenser» og endrer hverandre.

Ideen om at fellesskap blir skapt gjennom deltagelse, ligger til grunn for artikkelen «Musik og fællesskab på tværs». Med utgangspunkt i musikkpedagogiske og musikkantropologiske forskningstradisjoner undersøker musikkantropolog Kristine Ringsager og musikkviter Kim Boeskov aktivitetene til Goldschmidts Musikkakademi i København, en institusjon for musikkundervisning som har som ambisjon å skape

---

27 Tjora 2018.

fellesskap og vennskap på tvers av sosiale, religiøse og kulturelle skillelinjer. Ved å analysere hvordan musikalske fellesskap konstitueres på fire adskilte, men likevel samhandlende nivåer – musikalsk og sosial interaksjon, forestilte fellesskap, kulturell identifikasjon og institusjonell forankring, tegner Ringsaker og Boeskov et komplekst bilde av hvordan musikalsk aktivitet skaper sosiale handlinger og virkninger som kan fungere både inkluderende og ekskluderende overfor de unge deltagerne.

I artikkelen «Borgernær kunst i 'udsatte' boligområder» peker kulturviterne Birgit Eriksson, Anne Mette Winneche Nielsen, Anne Scott Sørensen og Mia Falch Yates på to politiske logikker for kunst og kultur som inngår i byutviklingsprosesser. Den ene beskriver de som en velferds- og demokratilogikk som fremholder kunst og kultur som et allment felles gode. Den andre logikken er instrumentell og gjør kunst og kultur til redskaper myndighetene kan ta i bruk for å fremme integrering i boligområder som trenger et sosialt løft. Artikkelen undersøker sammenstøtene mellom de to logikkene, slik de har utspilt seg i konkrete kunstprosjekter i Værebros Park i Gladsaxe, Stengårdsvej i Esbjerg og Gellerupparken i Aarhus. Forfatterne undersøker hvordan faktorer som midlertidighet, tilhørighet, medbestemmelse og deltakelse påvirket prosjektene, og hvordan prosjektene virket innenfor de respektive beboermiljøene.

Fellesskap som praksis

De fire artiklene som presenteres under overskriften «Fellesskap som praksis», tar oss inn i vidt forskjellige omgivelser hvor kunstnerisk utøvelse skaper grobunn for sosiale fellesskap. Sosiologene Madeleine Varang, Tor Anders Bye, Katrine Larsson, Gaute Skrove og Aksel Tjora, danser og antropolog Valentina Martínez Mariscal, og kunstner og kurator Anne-Gro Erikstad tar oss til Levanger og prosjektet LevArt, som ble initiert av kulturenheten i Levanger kommune i 2005. LevArt vokste frem innenfra kommunen selv, men med en arbeidsform basert

på kunstneriske og kuratoriske premisser som var uavhengige av kommunens administrative og politiske bestemmelser. Denne spesielle måten å forene lokal tilhørighet og kunstnerisk arbeid på kommer til uttrykk gjennom kunstnerdrevne prosjekter som blant annet jobber med borgerskap, deltagelse, offentlighet og stedsidentitet. Tittelen på artikkelen, «Mellom fellesskapt kunst og kunstskapte fellesskap: En sosiologisk analyse av kunstneres erfaringer fra LevArt og Park. prosjektet», avslører forfatternes interesse for skjæringspunktet mellom kollektiv medskapning og fellesskapsdannelse. Begrepet «allmenning» er sentral i analysen som ser nærmere på kunstneres erfaringer med å delta i LevArts treårige initiativ Park.prosjektet.

I «Deltagarkultur som estetisk praktik: En studie av streetdansscenen i Oslo» åpner musikkviter Mats Johansson døren til streetdansstudioet Subsdans. Med utgangspunkt i et omfattende intervju materiale undersøker han streetdans som en deltagende estetisk praksis med iboende kunstneriske, sosiale og pedagogiske verdier knyttet til samhold, inkludering og involvering. Johansson bringer inn spørsmål om agens, deling og eierskap, og forholdet mellom tradisjon og individuelle uttrykk, for å berike forståelsen av estetiske og sosiale dynamikker innad i miljøet.

Litteraturviterne Louise Mønster, Hans Kristian Strandstuen Rustad og Michael Kallesøe Schmidt undersøker diktopplesning som kunstnerisk praksis og de nye poetiske møtestedene, både fysiske og digitale, som har oppstått rundt uttrykksformen. Forfatterne leser disse møtestedene i perspektiv av fremveksten av «en udadvendt og kollektiv orientert begivenhedskultur» som også har inntatt samtidslitteraturen. Artikkelen «Ti teser om digtoplæsninger og fællesskaber» fremsetter nettopp ti teser om diktopplesning og hvordan denne poetiske praksisen inviterer til interaksjon, respons, samskapelse og fellesskap.

Skoler og barnehager er arenaer for læring og fellesskap. Som musikkpedagogene Tiri Bergesen Schei og Anne Haugland Balsnes viser gjennom «Godhetsdiskursen om sang i barnehage og skole», har sang tradisjonelt vært en integrert del av hverdagen på disse arenaene.

Dette har imidlertid endret seg. Sang som felles aktivitet og estetisk erfaring har tapt terreng, og sang som fag er ikke lenger prioritert i lærerutdanningen og læreplaner. Forskningsmaterialet som artikkelen bygger på, viser samtidig at positive holdninger til sangens betydning, en tro på dens sosiale kraft, er vedvarende både i skoler og barnehager. Denne «godhetsdiskursen» om sang, som forfatterne kaller det, er gjenstand for analyse i artikkelen.

Fellesskap under forhandling

De små og store fellesskapene som danner seg i og rundt kunsten, er ikke nødvendigvis harmoniske. Det kan dreie seg om sameksistens til tross for, eller til og med på grunn av, uenighet eller konflikt, eller endog om å røske i maktdynamikker for å sette i gang endringer i kunsten og samfunnet. Vi avrunder artikkelsamlingen med å tematisere «Fellesskap under forhandling» gjennom fire artikler som undersøker hvordan fellesskap kan skapes gjennom kunstneriske prosesser som setter forskjellige verdier, virkelighetsoppfatninger og verdensanskuelser under diskusjon.

I artikkelen til kunsthistoriker Mathias Danbolt, antropolog Britt Kramvig, pedagog Hannaellen Guttorm og leder for kulturavdelingen i Samerådet Christina Hætta, «Øvelser i sameksistens: Kunstneriske fellesskaps(for)handlinger på kulturfestivaler i Sápmi», står begrepet *searvedoaima* sentralt. Dette nordsamiske begrepet lar seg ikke direkte oversette til norsk eller andre nordiske språk. Forfatterne beskriver det som et aktivt begrep som endrer forståelsen av fellesskap fra noe som eksisterer, til noe som gjøres og skapes. Et vesentlig poeng ved å introdusere begrepet er å utfordre ideen om at det er mulig å gjøre direkte oversettelser mellom norske og nordiske majoritets-erfaringer og -forståelser og samiske verdensanskuelser, uten at noe går tapt på veien. Med *searvedoaima* skaper de også en forbindelse til begrepet «postkoloniale øyeblikk», som betegner hvordan spenninger

oppstår når ulike praksiser og forståelser støter sammen. Ved å betrakte fellesskap som friksjonsfylt handling og forhandling ser de nærmere på hvilke roller samiske kulturfestivaler spiller som visningssteder for samisk kunst og som sosiale og kulturelle bindeledd i Sápmi.

Psykolog Peter Berliner tar oss med til de grønlandske lokalsamfunnene Maniitsoq og Atammik. Utgangspunktet for «Portrætter, fotografi og fellesskap i en grønlandsk kontekst» er en undersøkelse av hvordan fotografi og kunst kan bidra til å styrke, skape og vedlikeholde bærekraftige sosiale fellesskap i lokalsamfunn i Grønland. Kolonialisme og undertrykkelse av grønlenderes levesett og kunnskapssystem er et vesentlig bakteppe for Berliners forskning, som foregår tett på lokal-miljøene og utøves med empati for innbyggere og deres livssituasjoner. Forskningsprosjektet som artikkelen bygger på, «Kunst og sosiale fellesskaber: Synlighed, oprejsning og udsyn», ble gjennomført i samarbeid med billedkunstner Tina Enghoff. Artikkelen er illustrert med fotografier som ble tatt i samarbeid med deltagerne i prosjektet og signert i fellesskap som @Siunissaq.

Kulturviter Sabine Dahl Niensens bidrag, «Forhandlede fellesskaber i samtidens kulturelt sammensatte samfund: Sandi Hilals *Al Madhafah/The Living Room*» undersøker hvordan kunstprosjekter kan skape «sosiale kontaktsoner» som rommer de komplekse samtalene om identitet, tilhørighet og maktforhold som preger samtidens mangfoldige bymiljøer. Nielsen utforsker hvordan Sandi Hilals kollektive og kollaborative kunstprosjekt *Al Madhafah/The Living Room* etablerer rom for slike samtaler gjennom det Nielsen betegner som en radikal form for gjestfrihet. Et sentralt analytisk perspektiv er «postmigrasjon». Begrepet retter oppmerksomheten mot hvordan migrasjonsprosesser fordrer nye måter å bygge og definere fellesskap på, som bryter med nasjonalstatens kategorisering av borgere ut fra hvilke bånd de har til landet.

I «Hyperteatral og paradoksal uenighetsdramaturgi» inviterer teaterviter Siemke Böhnisch oss med på en dramaturgisk analyse av *Sløserikommisjonen* av Traavik.info, et scenekunstprosjekt som er omstridt i norsk offentlighet. Böhnisch undersøker hvordan prosjektet

utvikler en «uenighetsdramaturgi» ved å intervensere i motstridende fellesskapsformasjoner, og hvilke virkninger som oppstår. Til grunn for den dramaturgiske analysen ligger en samfunnsanalyse som fremhever uenighetsfellesskap som en forutsetning for demokratisk samhandling. I tråd med dette argumenterer Böhnisch for at teaterkunstneren kan innta rollen som en uenighetsarkitekt: en som skaper og bidrar til rammer for meningsbrytning i samfunnet.

Som artiklene i denne boka viser, er fellesskap skjøre konstruksjoner. Når vi er inkludert og føler tilhørighet, mister vi dessverre raskt evnen til å oppleve betydningen av dem, og hvordan det føles å stå utenfor. Vi har ikke alltid klarsyn nok til å identifisere hvilke premisser fellesskap bygger på. Ved å undersøke og sette ord på hvordan fellesskap trer frem både i og rundt kunsten, minner artiklene i denne boka oss på at det ikke kan tas for gitt. Faren for denne tatt-for-gittheten er på mange måter fellesskapets største problem. Det er en utfordring vi møter ikke bare i hverdagslivet, men i aller høyeste grad også i kunsten og kulturpolitikken.

Referanser

- Bale, K. (2012). Etterord. I J. Rancière, *Den emansiperte tilskuer* (s. 209–231). Pax Forlag. (Opprinnelig utgitt 2008).
- Berg, I. T. (2019). Teatervitenskap etter vendingen mot deltagelse – disiplinære skillelinjer for fall? *Peripeti*, 16(30.7), 10–23. Hentet 24.01.2022 fra <https://tidsskrift.dk/peripeti/article/view/117587>
- Berg, I. T. (2020). *Negotiating the participatory turn: Audience participation in contemporary theatre and performance* [Doktorgradsavhandling]. NTNU.
- Bishop, C. (2004). Antagonism and relational aesthetics. I *October* 110 (s. 51–79). MIT Press Journals.
- Bishop, C. (2006). The social turn: Collaboration and its discontents. *Artforum*, 44(6). 178–83.

- Blom, I. (2007). *On the style site. Art, sociality and media culture*. Sternberg Press.
- Bourriaud, N. (2007). *Relasjonell estetikk*. Pax Forlag. (Opprinnelig utgitt 1998).
- Crossick, G., & Kaszynska, P. (2016). *Understanding the value of arts & culture. The AHRC cultural value project*. Swindon: Arts & Humanities Research Council. Hentet 24.01.2022 fra https://www.artshealthresources.org.uk/wp-content/uploads/2017/01/2016-AHRC_Understanding_the_value_of_arts_culture.pdf
- Delwiche, A. & Henderson, J. J. (red.) (2012). *The Participatory Cultures Handbook*. Routledge.
- Desai, D. (2002). The ethnographic move in contemporary art: What does it mean for art education? *Studies in Art and Education*, 43(4), 307–323.
- Finke, S. & Solli, M. (2021). Oppløsningen av det estetiske. I S. Finke & M. Solli (red.), *Oppløsningen av det estetiske. Kunstteori og estetisk praksis* (s. 13–28). Universitetsforlaget.
- Iversen, L. L. (2014). *Uenighetsfelleskap: Blikk på demokratisk samhandling*. Universitetsforlaget.
- Jackson, S. (2011). *Social Works. Performing Art, Supporting Politics*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Jalving, C. (2011). *Verk som handling. Performativitet, kunst og metode*. Museum Tusulanums Forlag.
- Johansen, M. (2018). «Jacques Rancière». I *Store norske leksikon*. Hentet 06.03.2022 fra https://snl.no/Jacques_Ranci%C3%A8re
- Jonvik, M., Røssaak E., Stien, H. H. & Sunnanå, A. (2020). *Kunst som deling, delingens kunst*. Fagbokforlaget.
- Kester, G. (2006). Collaboration, art, and subculture. *Caderno Videobrasil 02 – Art Mobility Sustainability, Associação, Cultural Videobrasil*, 2, 10–35.
- Kuusela, H. (2018). Literature and participatory culture online: Literary crowdsourcing and its discontents. *Critical Arts*, 32(3), 126–142.
- Kwon, M. (1997). One place after another: Notes on site specificity. *October*, 80, 85–110.

- Lacy, S. (1996). Introduction: Cultural pilgrimages and metaphorical journeys. I S. Lacy (red.), *Mapping the terrain New Genre Public Art* (s. 19–47). Bay Press. (Opprinnelig utgitt 1995).
- Larsen, B. (2006). Indledning. I B. Larsen (red.), *Estetikk. Sansing, erkjennelse og verk* (s. 14–16). Unipub.
- Pedersen, G. J. (2021). Mot estetikkens overvinnelse. I S. Finke & M. Solli (red.), *Oppløsningen av det estetiske. Kunstteori og estetisk praksis* (s. 133–149). Universitetsforlaget.
- Rancière, J. (2007). Delingen av det sanselige. Estetikk og politikk. *Vagant*, 2, 90–95. (Opprinnelig utgitt 2000).
- Rancière, J. (2008). «Estetikken som politikk» fra *Malaise dans l'esthétique* (Opprinnelig utgitt 2004). I K. Bale & A. Bø-Rygg (red.). (2008), *Estetisk teori. En antologi* (s. 533–550). Universitetsforlaget.
- Ruud, E. (2022). En økologisk musikkforståelse. I Ø. Varkøy & H. Holm (red.), *Musikkfilosofiske tekster. Tanker om musikk – og språk, tolkning, erfaring, tid, klang, stillhet m.m.* (s. 13–26). Cappelen Damm.
- Swiss, T. & Burges, H. (2012). Collaborative New Media Poetry: Mixed and Remixed. I A. Delwiche & J. J. Henderson (red.), *The Participatory Cultures Handbook* (s. 73–81). Routledge.
- Tjora, A. (2018). *Hva er fellesskap?* Universitetsforlaget.
- Virolainen, J. (2016). Participatory turn in cultural policy? An analysis of the concept of cultural participation in Finnish cultural policy. I *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 19(1), 59–77.
- von Hantelmann, D. (2014). The experiential turn. I E. Carpenter (red.), *On performativity. Living collections catalogue 1*. Walker Art Center. Hentet 8. mars 2022 fra <http://walkerart.org/collections/publications/performativity/experiential-turn>